

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Everything has its Jaguar. A narratological approach to conceptualising Caribbean Saladoid animal imagery

Paulsen, E.R.

Citation

Paulsen, E. R. (2019, September 5). *Everything has its Jaguar. A narratological approach to conceptualising Caribbean Saladoid animal imagery*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/77630>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/77630>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/77630> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Paulsen, E.R.

Title: Everything has its Jaguar. A narratological approach to conceptualising Caribbean Saladoid animal imagery

Issue Date: 2019-09-05

Samenvatting

Dit proefschrift draagt bij aan het conceptualiseren van de Caribische Saladoid zoömorfische iconografie (aardewerkcomplex van omstreeks 800/200 v.Chr. tot 400/600 n.Chr.). Om dit te realiseren worden inheemse Zuid-Amerikaanse verhalen gebruikt. De reden hiervoor is dat mensen verhalen vertellen vanaf het moment dat ze kunnen spreken. Verhalen vertellen is voor ons als mensen een strategie om betekenis te geven aan de wereld waarvan we deel uitmaken, en deze te verklaren. Daarnaast zijn verhalen een middel om kennis te delen en over te dragen. Dat maakt dat de verhalen ook informatie verschaffen over de mensen die de verhalen vertellen; over hoe zij de wereld waarnemen en welke informatie voor hen belangrijk is om met elkaar te delen en aan toekomstige generaties door te geven.

Caribische archeologen streven ernaar om (verdwenen) Caribische culturen uit het verleden te begrijpen door het bestuderen van hun materiële cultuur. Daarbij richten we ons op het reconstrueren van politieke en sociale structuren, geloofssystemen en het dagelijks leven van de mensen. Centraal in dit onderzoek staat de Saladoid zoömorfische iconografie, in het bijzonder in (en op) aardewerk gemodelleerde en ingekraste dierlijke/menselijke figuren (zgn. *adornos*). Geïdentificeerde zoömorfische *adornos* vormen belangrijke *casestudies* om de centrale vraag te beantwoorden: wat zegt deze iconografie over de mensen die haar hebben gemaakt?

Iconografisch onderzoek toont aan dat sommige zoömorfische motieven significant vaker geïdentificeerd zijn in het Saladoid archeologisch bestand dan andere motieven. De eerdergenoemde *adornos* zijn hierbij van belang, omdat deze dierfiguren in overvloed beschikbaar zijn. Eerder iconografisch onderzoek naar deze Saladoid *adornos* toonde voorkeuren aan voor specifieke zoömorfische motieven op zowel het Zuid-Amerikaanse vasteland als op de Caribische eilanden.

In dit onderzoek wordt aangenomen dat het decoreren van aardewerk (ofwel iconografie), en het vertellen van verhalen expressies zijn van hetzelfde gedrag ("*artistic behaviour*"). Dit impliceert dat ze deel uitmaken van hetzelfde paradigma. Deze studie concentreert zich daarom op voornamelijk Zuid-Amerikaanse, inheemse orale verhalen voor het contextualiseren en conceptualiseren van Caribische zoömorfische representaties.

Voor dit onderzoek zijn in totaal 706 verhalen verzameld en geanalyseerd. Voor deze analyse zijn methoden gebruikt uit de Narratologie. Zo zijn eerst de meest voorkomende verhaalmotieven, -thema's en (dierlijke) actoren geïdentificeerd. Deze zijn vervolgens bestudeerd in relatie tot elkaar, maar er is ook gekeken naar de specifieke context (van ruimte en tijd) waarin ze voorkomen, of het een en ander zich afspeelt. Een van de resultaten hiervan is een overzicht van de meest voorkomende dierpersonages in de verhalen. Dit overzicht laat zien dat de meest voorkomende dierpersonages in de verhalen overeenkomen met de meest geïdentificeerde zoömorfische motieven voor *adornos*. Kortom de dieren die voorkomen in de verhalen, zijn dezelfde dieren die geïdentificeerd zijn als *adorno*.

Voor een meer verdiepende narratologische analyse zijn vervolgens de verhalen geclusterd op basis van dierlijke personages. Hoofddoel hierbij is om elk dier binnen de verhalen te contextualiseren. De dierpersonages zijn bestudeerd in relatie tot de verhaalthema's, -motieven, en in relatie tot andere (dierlijke) actoren, wederom in relatie tot de chronotoop waarin het een en ander zich afspeelt (de context van tijd en ruimte). Deze analyse toont aan dat specifieke thema's, motieven en contexten verbonden zijn aan specifieke dierpersonages. Echter, het totaalbeeld resulteert in een complex web van associaties, rollen en contexten per bestudeerd dier. In plaats van een vaste reeks associaties voor elk dier, variëren deze per (narratologische) context.

Naast de methoden uit de narratologie is het perspectivisme geïntroduceerd als verklarend model om de verhalen te interpreteren vanuit een meer emisch perspectief. Het perspectivisme beschrijft hoe de Indianen uit het Laagland van Zuid-Amerika zichzelf zien, ook in relatie tot anderen (zowel mensen als niet-mensen). Amerindiaanse ontologieën zijn gebaseerd op de visie van één gedeelte (menselijke) cultuur en een veelheid aan naturen. Dit impliceert dat alle dieren, geesten en "dingen" met een bewustzijn de wereld bezien met het menselijk perspectief en de wereld waarnemen als mensen (dus cultuur is wat alle mensen en niet-mensen delen). Zodoende wonen allen (mensen en niet-mensen) in dorpen, gaan jagen, drinken *cassiri** (cassava bier), enzovoort.

Het gebruik van het perspectivisme als interpretatief model heeft geholpen om de verhalen, en de rol van dieren daarin, beter te begrijpen. Het duidt de implicaties van de verschillende contexten en associaties verstrengeld met elk dier. De hond is een helper, vriend en beschermer van de Indianen, maar het is ook het roofdier, de vijand (ofwel de "jaguar") voor de dieren waar de hond op jaagt en die het doodt. Het begrijpen van deze verschillende rollen, combinaties van associaties en perspectieven is daarmee van nut voor het conceptualiseren

van de dierrepresentaties die we tegenkomen in zowel de verhalen als in de archeologie, bijvoorbeeld als iconografisch motief. De toegevoegde waarde van het perspectivisme als interpretatief model blijkt vooral als naast *adornos* ook andere uitingen van de Saladoid materiële cultuur (o.a. dierlijke tanden, amuletten) en immateriële cultuur (o.a., dans, rituelen) worden meegenomen. Door ook hier naar te kijken, is namelijk aangetoond dat de gekozen manier, of vorm waarop of waarin een dier wordt gerepresenteerd samenhangt met specifieke dieren en/of associaties. De functie, of “betekenis”, van een hond *adorno* is bijvoorbeeld anders dan die van een hanger gemaakt van een hondentand.

Het Caribisch gebied is relatief rijk aan archeologisch materiaal. Echter, er zijn (im)materiële zaken die niet gevonden (kunnen) worden (bijv. vergankelijk materiaal zoals hout, katoen, maar ook zaken als rituelen en dans). Binnen de archeologie is het gangbaar om etnografische inzichten te gebruiken om deze hiaten deels in te kleuren. Voor dit onderzoek zijn ook etnografische en etno-historische bronnen gebruikt (uit de 17^e en 20ste eeuw) van de Eiland-Caraïben (Indianen van het eiland Dominica) en (uit de 15^e eeuw) van de “Taíno” cultuur van de Grote Antillen. Daarnaast zijn ook relevante, meer recente inzichten uit Laagland Zuid-Amerikaanse etnografieën opgenomen. Deze bronnen geven additionele inzichten in hoe dieren in het dagelijkse en culturele leven een rol kunnen hebben gespeeld voor de Indianen en wat hun rol en plaats was in de inheemse kosmologieën.

Het resultaat is dat elk dier is bestudeerd aan de hand van zijn rol in: (a) de verhalen, (b) de Saladoid iconografie, en (c) inheemse kosmologieën. Als laatste context is ook de rol van elk dier in de natuur beschreven, omdat natuurlijk gedrag en fysieke kenmerken kunnen bijdragen aan specifieke associaties. Denk daarbij bijvoorbeeld aan migratiegedrag van vogels, die bepaalde vogelsoorten in verband brengen met (de komst van) het droge of regenseizoen.

De veelheid aan contexten waarin elk dier is bestudeerd in dit onderzoek, zorgt voor een breed referentiekader. Dierrepresentaties kunnen niet eenvoudig vertaald worden als zijnde een vreemde taal, of ontcijferd worden in vaste sets aan associaties en betekenissen. Dit mede omdat de sociale context waarin dieren werden gebruikt, getoond, of uit- en afgebeeld inherent bijdraagt aan hun “betekenis”. De verhalen tonen een breed scala aan contexten, relaties, associaties, en eigenschappen in relatie tot elk dier. Deze variatie lijkt ook te worden weerspiegeld in de veelheid van contexten waarin het dier op andere manieren werd gerepresenteerd. Bijvoorbeeld als zoömorfische *adorno*, als motief op aardewerk, hout, steen, als een hanger van bot of tand, maar ook in performatieve vormen als dans en ceremoniële rituelen. Elke representatie vertegenwoordigt een verzameling aan associaties, ofwel vertegenwoordigt een specifieke identiteit van dat dier. De verhalen kunnen dan helpen bij het ontrafelen van deze identiteiten.